

Nina Sever,
Osnovna šola Roje

Pouk, ki navduši

Pouk v naravi za otroke s posebnimi potrebami na Osnovni šoli Roje

Povzetek: V prispevku opisujem delovanje OŠ Roje, šole s prilagojenim programom, na področju ohranjanja narave in v smeri trajnostnega razvoja. V predstavitvi omenjam šolski eko vrt, predvsem pa sem se osredinila na inovacijski projekt Gozdni ponedeljek, ki ga vodim na šoli in ki ga izvajamo že tretje šolsko leto. V projektu razvijamo različne zaznavne sposobnosti naših učencev, saj poučujemo osebe z motnjami v duševnem razvoju, ob poučevanju v naravi pa raziskujemo tudi, kako lahko učne vsebine prenesemo v naravo ter kakšen vpliv ima naravno učno okolje na naše učence. Strnila sem nekaj dejavnosti in dognanj vseh sodelujočih pri projektu, do katerih smo prišli ob opazovanju naših učencev pri dejavnostih v naravi. Ključne besede: eko vrt, projekt Gozdni ponedeljek, učenci z motnjami v duševnem razvoju, naravno učno okolje. **Instructions in Nature for Children with Special Needs at Roje Primary School. Abstract:** The paper describes the operation of Roje Primary School, which is a school with an adapted programme in the field of nature conservation and sustainable development. In the presentation I mention the school eco-garden, although I am above all focused on the innovation project Forest Mondays, which I lead in school, and which is being carried out for the third consecutive school year. In this project we develop the varying perceptual abilities of our pupils because we teach persons with intellectual disabilities. While teaching in nature we also explore how learning contents can be transferred into nature and what kind of impact a natural learning environment has on our pupils. I also summed up some of the activities and discoveries of all the participants of the project, at which we arrived when we watched our pupils at activities in nature. **Keywords:** eco garden project Forest Monday, students with intellectual disabilities, natural learning environment.

Uvod

Slika 1: Hiša za škrate

»Sonaravno pomeni usklajeno, v skladu z naravo, uravnoteženo z okoljem in dolgoročno razvojno naravnano. Je smernica za ohranjanje naravnega kapitala. V širšem pomenu nam narekuje spoštovati naravne zakone in odnose med živimi bitji,

opazovati, spoznavati in spremljati dogajanje na vrtu, spremenbe in cikle, doseči in ohranjati trajno rodovitnost in živost tal ter učiti se o naravi in od nje.« (<http://www.planbz slovenija.si/upload/trajnostni-razvoj/plut.pdf>, 10. 4. 2013)

Smo majhna šola iz Domžal s šestimi oddelki prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom (v nadaljevanju PPNIS), osmimi oddelki posebnega programa vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju PPVIZ), imamo pa tudi oddelke razvojnega vrtca. Ker se ukvarjamo z osebami z motnjami v duševnem razvoju in jim želimo zagotoviti optimalen razvoj, ves čas uvajamo novosti, ki bi jim koristile na vseh področjih razvoja, predvsem pa pri delu stremimo k učenju v naravi in o naravi ter uporabi znanj, ki jih učenci pridobijo pri različnih dejavnostih zunaj šolskih zidov, saj jim ta v življenju znajo celo bolj koristiti kot pa šolsko znanje, ki večkrat zahteva le učenje na pamet in repro-

dukcijo naučenega. S sonaravnim načinom dela, ki je opisan v tem prispevku, učencem ponudimo večje možnosti za samostojnost kasneje v življenju (predvsem učencem iz PPNIS), saj bodo marsikaj znali postoriti sami, ob tem pa se je treba zavedati, da so ti učenci povečini ročno zelo spretni in s takimi dejavnosti svoje sposobnosti le še nadgrajujejo. Prav tako z učenjem v naravi in delom na vrtu ogromno pridobijo tudi učenci iz PPVIZ, kajti že sam stik roke z zemljo in rastjem za te otroke pomeni skupek novih taktilnih informacij, ki jim bodo v pomoč pri razvoju sposobnosti in znanj.

Eko vrt

Slika 2: Spiralni zeliščni vrtiček

Pred tremi leti smo uresničili nekajletno željo o lastnem eko vrtičku, na katerem sadimo zelenjavo in zelišča. Skozi vsa leta smo sicer imeli sadni, okrasni in manjši zelenjavni vrtiček, vendar smo imeli vizijo o postavitvi velikega zelenjavnega vrta, saj sledimo ideji, da ima vrtnarjenje prav poseben pomen za izboljšanje človekovega socialnega, duhovnega, fizičnega in psihičnega stanja oz. razvoja. Za vrt skrbijo učenci z razredničarkami, predvsem učenci posebnega programa in prvega triletja nižjega izobrazbenega standarda, s čimer jim omogočamo spoznavanje procesa rasti rastlin, spoznavanje različnih opravil na vrtu v različnih letnih časih in jih ne nazadnje tudi navajamo na samostojnost v kasnejših letih. S tem krepijo zavedanje o pomembnosti samooskrbe in doma pridelane hrane, ob delu na vrtu pa spoznajo tudi, koliko truda je treba vložiti, da rastlina zraste, kar prispeva k drugačnemu odnosu do hrane. Na našem vrtu posadimo sadike, ki jih pridelamo sami, sadimo pa le kulture, ki so značilne za naše okolje. V lanskem šolskem letu smo uredili tudi zeliščni vrtiček, ki je oblikovan v spiralo, polža.

Učenci so ključni dejavniki v vseh fazah dela na vrtu. Tako spomladi vrt najprej prelopatajo in pognojijo, naredijo gredice in posadijo rastline, nato vrt zalivajo in skrbijo, da ga ne preraste plevel, jeseni poberejo pridelke, ki jih pri pouku gospodinjstva vložijo, posušijo zelišča, svežo zelenjavo pa večkrat skuhamo. Z vloženimi pridelki in posušeni zelišči ali zeliščnimi namazi smo se že večkrat ponosno predstavili tudi na bio dnevu v Domžalah.

Gozdni ponedeljek

Naša ravnateljica Marjanca Bogataj spodbuja delovanje v smeri trajnostnega razvoja, zato je leta 2011 predlagala, da se vključimo v projekt Gozdni ponedeljek pod okriljem Zavoda RS za šolstvo. Njen predlog smo z navdušenjem sprejeli in tako se je šest skupin posebnega programa prijavilo na razpis. Gozdni ponedeljek pomeni vsak ponedeljek (ali kateri koli drug dan v tednu) oditi v gozd oz. naravo in tam izvajati pouk. Osnovna ideja je bila, da ustvarimo takšne učne vsebine, ki bi omogočale pouk v naravi. Torej učiti se o naravi v naravi, z izkušnjami in konkretnim materialom. Ker našo šolo obiskujejo učenci s posebnimi potrebami, smo nekoliko spremenili cilje projekta. Naš glavni cilj je postal razvijanje senzomotorike, urjenje čutil ter umirjanje in sproščanje, vseskozi pa sledimo vodilu, da narava na človeka vpliva pomirjujoče in da nam ponuja skoraj vse, kar potrebujemo. Projekt smo zasnovali tako, da se vse sodelujoče skupine enkrat mesečno odpravimo v gozd. Tako redko le zato, ker je do gozda za gibalno ovirane učence predalet. Vsak teden pa odidemo na sprehod v naravo v okolici šole. Ob obisku gozda dejavnosti vsakokrat vodi drug učitelj. Tako smo do sedaj izdelovali gozdne slike, naredili gozdno galerijo, poslušali pravljice o gozdnih živalih, dramatizirali zgodbe, spoznavali gozd v različnih letnih časih, gradili male bivake, razvijali drugačne gibalne vzroce, ob vrvi hodili z zavezanimi očmi in se sproščali – učence smo navajali na tišino in jih spodbujali k zaznavanju različnih zvokov iz okolja. Učenci z vsakim obiskom raje sodelujejo, učenje se jim zdi prav zabavno in ga ne zaznavajo kot obremenjujoče. Prav tako pa so takšne dejavnosti dobrodošle tudi za učitelje. Po navadi smo učitelji omejeni z letnim učnim načrtom in s tem povezano umestitvijo dejavnosti

v kurikulum – morda imamo srečo, da poučujemo učence s posebnimi potrebami, za katere je zahtevan drugačen pristop, kurikulum za posebni program pa nam omogoča malo več prožnosti, torej lahko skoraj vse dejavnosti povežemo z obravnavanimi temami. Tako npr. jeseni, ko se učimo o gozdu in gozdnih živalih, to vsebino spoznavamo konkretno, v okviru glasbene vzgoje poslušamo zvoke, v okviru gibanja in športne vzgoje izvajamo različne gibalne vaje in hodimo po različnem terenu, učenci poslušajo jesenske pripovedke o živalih, v dejavnosti pa lahko vpeljemo tudi vaje za razvoj matematičnih sposobnosti, kot so sortiranje, prirejanje in razporejanje naravnega materiala, ki ga najdemo na tleh.

Slika 3: Gozdna slika

Primeri dejavnosti

Dejavnosti so povečini zasnovane tako, da z njimi vplivamo na razvoj več sposobnosti, zato bi težko razmejili dejavnosti med seboj glede na njihovo funkcijo. Kljub temu smo jih skušali umestiti v različne kategorije spretnosti/znanj, ki jih navajamo spodaj.

Motorične spretnosti

Finomotorične spretnosti

Gozdna razstava

Napeljemo vrv med dvema drevesoma in razdelimo ščipalke. Učencem damo navodilo, naj naberejo čim več listkov različnih dreves. Učence s slabšimi intelektualnimi sposobnostmi povabimo, naj listke s ščipalkami pripnejo na vrv, tisti, ki to zmorejo, pa naj z listki, npr. dveh različnih vrst dreves, tvorijo zaporedje.

Gozdne slike

Učence povabimo, naj naberejo čim več odpadnih vej in rastja, ki ga najdejo na tleh. Nato na tla

razprostremo belo kopreno in povabimo učence, naj sestavijo sliko s čim več detajli. S tem spodbujamo tudi konstrukcijske sposobnosti. Lahko damo tudi navodilo, naj vsak prineseni predmet poimenujejo in opišejo po barvi.

Groba motorika

Pajkova mreža

Med gozdno rastje napeljemo tanko vrvico, tako da jo čim bolj prepletamo. Učencem damo navodilo, naj čim hitreje preplezajo oz. prebrodijo pajkovo mrežo.

Hoja ob vrvi

Napeljemo vrv med dvema drevesoma, priporočeno je, da jo napeljemo na neravnem terenu. Učencem zavežemo oči in damo navodilo, naj se držijo vrvi ter hodijo. Učencem, ki so manj motorično sposobni ali prestrašeni, učitelj daje oporo, bolj sposobni pa naj hodijo tudi vzvratno. Pri tej dejavnosti morajo biti učenci pozorni na zvoke iz okolja.

Gremo v hrib

Igra je primerna za učence, ki so le prikrajšani za različne motorične izkušnje, in za tiste s slabšimi motoričnimi sposobnostmi izberemo pot, ki ni prezahtevna, mora pa biti strma in posejana s koreninami. Učitelj spodbuja učence, da se povzpnejo po strmini.

Lovim ravnotežje

Poiščemo deblo, ki leži ob poti, in damo navodilo, naj se učenci sprehodijo po njem od začetka do konca z iztegnjenimi rokami. Učencem, ki imajo slabšo koordinacijo gibanja, učitelj ponudi oporo.

Konstrukcijske sposobnosti in razvoj domišljije

Dramatizacija

Prebiramo knjige, ki govorijo o gozdu, gozdnih živalih (npr. knjigi Zrcalce, Sapramiška ipd.). Učenci zgodnico najprej obnovijo in jo nato dramatizirajo. Naravno okolje namreč ponuja nešteto možnosti za uporabo domišljije.

Škrat dobi hišo

Učenci naberejo različne plodove, odpadne veje in rastje, s pomočjo katerega zgradijo bivak, škratjo hišo. Za uvod v dejavnost priporočamo kakšno kratko zgodbo o gozdnih bitjih (Škrat Kuzma dobi nagrado ipd.).

Proga za gozdno žogo

Učenci zgradijo progo (koridor) iz odpadnih vej, mahu in listja za gozdno žogo, ki jo nato kotalijo/spuščajo.

Šolska znanja in spretnosti ter krepitev socialnih veščin

Raziskovalne kartice

Učencem razdelimo fotografije rastlin, zadaj je zapisano ime rastline in ali je užitna. Učenec mora poiskati rastlino, jo povohati, v posebnem programu jo mora tudi opisati po barvi.

Skriti zaklad

Učencem ponudimo fotografije rastlin, ki jih morajo poiskati. Ob vsaki rastlini se skriva »zaklad«. Ko ga najdejo, ga prinesejo na zbirno mesto in poimenujejo ter povedo, ali je predmet iz narave ali ne.

Narobe svet

Učencem razdelimo ogledala, ki jih obrnejo navzgor. Ogledujejo si drevesa z druge perspektive.

»Slepici«

Pri tej dejavnosti so otroci v parih. Par večkrat tvori učenec iz posebnega programa in učenec iz prilagojenega programa. En otrok v paru vodi drugega, ki ima zavezane oči. S tem krepimo zaupanje in občutek odgovornosti, krepijo se tudi socialne vezi.

Spomin

Učencem ponudimo različno gozdno rastje v vrečki. Zavežemo jim oči in damo navodilo, naj otipajo predmet in ga izvlečejo. Pustimo jim dovolj časa, da ga »preučijo« s tipom, nato pa jim ponudimo drugo vrečko, v kateri morajo poiskati podoben predmet. Materiali naj bodo raznoliki, težavnost pa prilagajamo glede na sposobnosti učencev.

Sklep

V dveh letih in pol, odkar smo vključeni v projekt, smo prišli do precej pomembnih ugotovitev. Najpomembnejše spoznanje učiteljev je, da je narava res odlično učno okolje za naše učence, saj na njih deluje zelo motivacijsko in sproščujoče, učenci pa vidno napredujejo v slušnem in tipnem zaznavanju. Učenci pa so se tudi naučili biti v tišini. Nadalje smo ugotovili, da gozd na določene učence z motnjo avtističnega spektra deluje

pomirjujoče, izmed vseh navzočih najbolj zavzeto sodelujejo pri dejavnostih zaznavanja – postanejo pravi mali raziskovalci. Pridobili pa niso le učenci; učitelji smo ob dejavnostih v naravi prišli do drugačnega vpogleda v posameznega učenca, saj gozd omogoča drugačne oblike interakcije prav zaradi nestrukturiranosti okolja. Za določene učence odprtost prostora pomeni prevelik zalogaj in v takšnem učnem okolju težko funkcionirajo. Nadalje opažamo, da je pri doživljanju gozda med otroci brez motnje v duševnem razvoju in otroci z motnjami v razvoju precejšnja razlika. Otroci brez motnje ob prvem doživljanju gozda potrebujejo spodbudo in vodenje. Gozd je za njih nekaj novega, zato po navadi potrebujejo čas, da ga spoznajo. Najprej so pozorni na svojo varnost in spoznavanje, ob večkratnem obisku gozda pa jim postane okolje znano, lahko jim pomeni zatočišče, ponuja jim veliko možnosti za igro, ki jo znajo določiti samoiniciativno, raziskujejo okolje (materiale, podrastje, drobne žuželke). Primarne igre, kot so tek, spretnostne igre, prenašanje in nošenje bremen, sčasoma nadgradijo z igro na višji ravni (primerjanje, oblikovanje različnih konstrukcij). Ob tem nadgrajujejo svoje znanje. Obisk gozda pozitivno vpliva na otroke, saj z različnimi dejavnostmi izboljšujejo spretnosti in znanje. Na svoje ugotovitve in dosežke so ponosni, kar nedvomno pozitivno vpliva tudi na njihov socialni razvoj. Pri otrocih z motnjo v duševnem razvoju pa dejavnosti in hkrati njihov razvoj potekajo drugače. Otrok s posebnimi potrebami gre v gozd ob zunanji spodbudi. Kljub večkratnemu obisku je gozd še vedno novo, neznano okolje. Ob prihodu sledijo skupini in učitelju. Vsak učenec z motnjo v duševnem razvoju zaradi svojih posebnosti drugače zaznava gozd in se nanj odziva drugače. Otrok z zmerno motnjo opazi predvsem debela in okolico v višini svojih oči. Otrok z motnjami koordinacije in ravnotežja veliko svoje pozornosti usmeri v varno hojo in med stojo ali hojo ne zaznava drugih podrobnosti. Hiperaktiven otrok izkoristi gozd za tek v neznano smer. Zaradi motenj ravnotežja pri tem pogosto pada. Pri teh otrocih ni opaziti samostojne igre ali pa je ta omejena na minimum in ponavljajoča. Učenci potrebujejo neposredno ali posredno usmerjanje pozornosti in spodbujanje igre. In za to pridemo na vrsto učitelji, da z nežno spodbudo prav vsakega opogumimo, da prime zemljo, jo pomečka med prsti, jo povoha

in ugotavlja, kako diši, ali pa ga spodbudimo, da spleza na hrib in je ponosen nase, ker je premagal oviro. Pri tem je nujno, da učitelj dobro pozna otroke. Le tako otroku ponudi toliko informacij in spodbud, da mu omogoča varno zaznavanje okolja in spodbuja čim več samostojnosti. Zavedati pa se moramo, da naši učenci vedno potrebujejo strukturo, tudi takrat, ko jim je okolje že povsem znano, saj se sicer ne znajdejo.

Slika 4: Urjenje senzomotorike

Povzamemo lahko, da je za populacijo otrok, ki jih poučujemo na naši šoli, obisk narave in učenje v njej morda še mnogo bolj dobrodošlo, kot pri otrocih, ki nimajo motenj. Ob načrtovanih dejavnostih urijo svoje zaznavanje, učijo se poslušanja in tišine, razvijajo koordinacijo gibanja, krepijo pa se tudi socialni odnosi. Med seboj si pomagajo, se spodbujajo in postajajo bolj komunikativni, kar pomeni, da so dejavnosti v gozdu tudi dobra praksa učenja v skupini.

Opazile smo nekoliko pretirano zaščitništvo staršev, jih pa skušamo razumeti, saj imajo njihovi otroci že tako ali tako preveč zdravstvenih težav in se bojijo dodatnih zapletov. Otroke v gozd pošiljajo oborožene z raznimi razpršili, kemičnimi in elektronskimi odganjalci klopov in drugih grozečih bitij v gozdu, tako da ne pridobijo občutka, da jim narava lahko ponudi kaj lepega, temveč se ji bojijo približati, da se jim ne bi kaj zgodilo, da jih ne bi kaj pičilo itd. Opažamo tudi, da velika večina otrok nima nikakršnih izkušenj s hojo po hribu, po neravnem terenu, prepletenu s koreninami ali pa le posejanem z listjem. Tak pristop otrok do narave ni naraven in pristen, je naučen od preveč zaščitniških staršev, ki so tudi sami izgubili stik z naravo in jo sedaj predstavljajo otroku kot nekakšno grozečo pošast, namesto da bi jih naučili sobivanja z njo. In tako se otroci ne upajo več igrati z blatom, se umazati, usesti na gozdna tla ...

Pozablajo, da bi ravno s takim načinom učenja in življenja njihovi otroci pridobili precej več, kot pa pridobijo v telovadnici ob premagovanju ovir, ki jih pripravi učitelj.

Starše razumemo in se zavedamo, da je v zadnjem času naš ritem življenja zelo stresen in si le še redkokdo vzame čas za preživljanje prostega časa zunaj, v naravi. Starši pa so še dodatno obremenjeni s štiriindvajseturno skrbjo za svoje otroke. Ker narava sproščujoče vpliva na človeka, jasno pa je tudi, da se vzgoja in življenjske navade začnejo v družini, poskušamo našo dejavnost usmeriti tudi k njim. Zato v prihodnosti načrtujemo samo za starše nekaj delavnic v gozdu, ki bodo v začetku temeljile le na sprostitvi in občutenju narave z vsemi čutili.

Lansko leto smo prejeli eko zastavo, smo zdrava šola, letos pa še prestižni znak šolski eko vrt, kar razumemo kot potrditev našega zavzetega delovanja na področju ohranjanja narave in ekološkega načina življenja na šoli. Hkrati je to tudi potrditev, da gredo naši napori in način življenja ter vzgoja in izobraževanje otrok v edino pravo smer – k trajnostnemu razvoju in prebujanju človeka, da bi se končno začel usmerjati nazaj k naravi.

Opažanja in spoznanja pri delu z učenci z motnjami v duševnem razvoju, ki jih povzemam v prispevku, so prispevale vse sodelujoče učiteljice pri projektu: Petra Bogataj Ivančič, Vanda Trobevšek, Anka Kunaver Dermastija ter Martina Volčini. ■

Viri in literatura

1. Žorž, B. (2001). Biti z naravo. Mohorjeva družba.
2. Trstenjak, A. (1991). Za človeka gre. Mladinska knjiga.
3. <http://www.independent.co.uk/news/education/schools/forest-gumption-why-children-should-take-lessons-outdoors-1895204.html> (pridobljeno 11. 4. 2013).
4. <http://playschool.kaboom.org/series.php?id=1111> (pridobljeno 11. 4. 2013).
5. <http://www.healinglandscapes.org/related/play.html> (pridobljeno 11. 4. 2013).
6. <http://www.sensorytrust.org.uk/> (pridobljeno 11. 4. 2013).
7. http://www.academia.edu/473690/Nature_of_Experience_Engaging_special_needs_learners_through_the_natural_world (pridobljeno 11. 4. 2013).
8. <http://www.spiegel.de/international/zeitgeist/forest-kindergartens-could-be-the-next-big-export-from-germany-a-935165.html> (pridobljeno 11. 4. 2013).
9. <http://denmark.dk/en/meet-the-danes/forest-preschools/> (pridobljeno 11. 4. 2013).
10. <http://childrenoftheurbanforest.blogspot.com/p/above-all-we-believe-in-play-based.html> (pridobljeno 11. 4. 2013).
11. <http://gypsumgirl.hubpages.com/hub/Outdoor-Preschools> (pridobljeno 11. 4. 2013).